

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Investidura com a "Honoris Causa" per
la Universitat de València a José M^a
Jover Zamora

Laudatio

València, 24 de maig de 1991

LAUDATIO JOSÉ Mª JOVER *per Marc Baldó*

Excel·lentíssim i Magnífic Sr. Rector,
Autoritats,
Doctors, Llicenciats, Estudiants,
Senyores i senyors:

Les raons per les quals el Departament d'Història Contemporània i la Facultat de Geografia i Història acordaren proposar, i la Junta de Govern va resoldre per acord unànim nomenar el professor José María Jover Doctor «Honoris Causa» d'aquest Claustre, han estat recordades fa uns minuts pel Sr. Secretari General. Permeteu-me, però, que les torne a evocar, perquè resulten indispensables per a glossar la trajectòria, la figura i l'obra del professor guardonat.

En són dues. La primera, els mèrits científics assolits pel professor Jover, i en concret, l'impuls que la seua tasca ha suposat per a la renovació historiogràfica espanyola. La segona, la projecció del seu magisteri en promocions d'universitaris i professors d'ensenyament mitjà, o si es vol, l'estel, la petjada, l'herència que el seu missatge ha deixat entre nosaltres, i que ha permès -junt amb l'esforç d'altres mestres i dels deixebles de tots- recuperar la història des de bases científiques. No citaré noms, excepte un perquè és historiador de la historiografia i no està present, Juan Pérez Garzón, de qui trie una idea que tenim assumida molts: diu Pérez Garzón que Jover és el seu «abuelo científico» Jo també tinc l'honor de considerar-me el seu nét científic. Vinc a dir-ho per a constatar que qui té «néts», ha tingut «fills».

Dir açò, em propose argumentar els mereixements de José María Jover. Els mèrits radiquen, en primer lloc, *en els continguts* de la seua investigació. Però també radiquen -i pense que especialment- *en el context històric* en què va començar a desenrotllar-se la seua obra. Encara més: per a subratllar la figura, per a entendre-la, ens interessa conèixer el punt del qual partia la historiografia i el que va suposar Jover: si va obrir nous camins, i quins foren aquests.

Centraré, per tant, la meua intervenció a enumerar en primer lloc els continguts de l'obra joveriana, i en segon lloc la circumstància històrica que viu l'autor i sobre la qual projecta el seu treball. Ens interessarà insistir en la segona per a dimensionar l'obra i l'autor.

/

Sobre el primer dels aspectes assenyalats, l'aportació historiogràfica del professor Jover, resulta impossible condensar-la en unes poques paraules. Una vintena de treballs entre articles i llibres dedicats als segles XVI, XVII i XVIII; més d'una vintena de monografies -novament entre articles i llibres- dedicades al segle XIX; una dotzena d'estudis dedicats al segle XX; diversos estudis d'historiografia, i més de quaranta tesis doctorals dirigides, constitueixen la part més substancial del seu currículum.

Però en Jover el nombre de treballs (tot i ser de l'envergadura comentada) no és l'aspecte més sorprenent de la seua obra. La principal aportació de Jover radica en la qualitat, en l'obertura cap a nous temes, en la iniciació de nous camins de recerca històrica, en l'aplicació de nous mètodes per a explicar-nos la societat que vivim, en la comparació constant i sistemàtica de l'objecte de la seua investigació (la història d'Espanya) dins del procés històric europeu.

Com es pot argumentar -ja que no resumir- el caràcter pioner, en tants sentits, de l'obra de Jover? Ho faré evocant *solament* (i insistesc, solament) algunes de les principals directrius. Cinc en concret.

La primera aportació que li devem és la basculació cap als segles XIX i XX.

La segona aportació és la iniciació de la història social: la recerca sobre la formació, el desenvolupament i la consciència de la classe obrera durant el vuit-cents.

La tercera línia que va obrir és la història de les relacions internacionals, però en lloc d'enfocar-la des de l'estudi diplomàtic descriptiu, analitza les idees, les passions, les mentalitats i els interessos que mouen l'acció política internacional.

La quarta directriu de la seua obra és la història social de la cultura i del pensament.

La cinquena i última aportació que destacarem és l'anàlisi sobre la historiografia.

Podríem tocar molts més detalls. Però crec que en la superficial enumeració dels que s'han fet n'hi ha prou per a argumentar-los a vostès el valor de l'aportació de l'historiador que ens ocupa.

Com que allò que més m'interessa és destacar el caràcter innovador de l'obra de Jover, els propose que observem aquesta cronologia, on l'any fa referència a algun article o llibre pioner de les directrius apuntades:

En 1951, Jover comença a fer història social; en 1958 aborda la història de les relacions internacionals des dels supòsits metodològics nous; en 1961 comença a publicar treballs sobre historiografia recent; en 1963 forja un projecte que té com a objecte -per dir-ho en les seues paraules- «dar razón de la historia del *pueblo español* y de sus avatares durante el largo trecho de los siglos XIX y XX».

Aquest darrer projecte és la culminació del procés de renovació historiogràfica de Jover. El desenrotllarà durant més de vint-i-cinc anys. I n'és la culminació perquè sobre el basament de les investigacions sectorials de la història social, de les relacions internacionals, de la cultura i el pensament... l'autor construeix la història com a *globalitat*, delimitada en un camp específic: la història contemporània «dels espanyols».

//

Si fins ara he evocat -en panoràmica- els continguts científics de l'obra de Jover, ara correspon insistir en un aspecte -com abans els he dit- fonamental per a dimensionar l'obra i l'autor: la *circumstància històrica* en que tot açò es duu a terme.

Per a parlar de la circumstància històrica en l'obra de Jover, hem de dividir la seua biografia en etapes. És requisit indispensable fer-ho així, perquè -per exemple- no és igual, ni significa el mateix fer història de la classe obrera en 1951 que en 1978. M'explique: no és igual analitzar en 1951 (quan ho fa Jover) que els proletaris del vuit-cents passaven precarietats i s'emborratxaven en les tavernes o somniaven en la utopia revolucionària, que dir aço mateix després de 1978, quan la Constitució que ens regeix proclama els drets dels treballadors a una vida digna; no és igual analitzar la classe obrera sota l'hegemonia del Sindicat Vertical, que analitzar-la quan Comissions Obreres o l'UGT són sindicats respectats per quasi tots els ciutadans.

Dividir la biografia científica de Jover per etapes ens permet ponderar la seua aportació moment a moment.

Deixant de banda l'etapa de formació, podem destacar -formalment- dues etapes. La primera abraçaria de 1949 a 1964; la segona comprendria de 1964 ençà. Durant els primers quinze anys (1949-64) Jover és catedràtic d'Història Universal Moderna i Contemporània de la Universitat de València; l'any 64 marxa a la Universitat de Madrid.

La divisió és formal -València, Madrid-, pero també humana: el Jover de València és l'home que té de 29 a 44 anys; el Jover de Madrid és l'home madur... (Entre parèntesis cal dir que el fet que Jover estime València, que estiga vitalment unit a aquesta ciutat, que siga mig valencià... es deu a l'experiència de la seua vida).

Doncs bé. Dividit formalment i humanament el procés universitari de l'historiador, procedeix ara que l'analitzem un poc més. Em referiré sols (i a tall de pinzellada) a l'etapa valenciana. No per xovinisme, sinó perquè pense que és la més representativa d'allò que vull demostrar: l'aportació del professor Jover al punt d'arrencada de la renovació de la ciència històrica.

* * *

El panorama historiogràfic espanyol, quan Jover pren possessió de la càtedra de València, ens és conegut, a més a més, per la seua labor d'historiògraf. Els historiadors que havien sigut partidaris de la democràcia -Altamira, Bosch Gimpera...- estan en l'exili. Les escoles o grups científics d'història que amb molts afers s'havien organitzat durant els anys 20 i 30, estaven desmantellats o es reorganitzaven a l'Argentina...

Dins d'Espanya, en la postguerra, el panorama era el següent: per un costat es prossegueix amb la història de tradició positivista, que depura amb mestratge les fonts i determina els fets. La tradició positivista és especialment fecunda per a les èpoques que van des de la prehistòria fins a l'edat medieval inclosa, essent escasses les aportacions d'aquesta orientació per a les èpoques posteriors. Però, per un altre costat, i en l'atmosfera intel·lectual dels anys 40, assistim a un increment de la producció historiogràfica d'estirp tradicionalista i *menendezpelayana*... dedicada preferentment a estereotipar i evocar els «gloriosos» temps de l'Imperi i les raons de la seua decadència i a revisar -des de l'antiliberalisme militant- l'estudi del passat. La història contemporània era el convidat de pedra.

En resum, la historiografia de les èpoques moderna i contemporània, de les quals Jover és catedràtic en 1949, llevat de ben poques excepcions, estava afanyada en una revisió simplificadora; hi dominava el tradicionalisme, de sòlides arrels des de l'època de Menéndez Pelayo, ara reforçades per la conjuntura política...

És al llarg dels anys 50 quan comença a canviar el panorama, quan comença a penetrar la influència d'*Annales*, quan rebroten noves preguntes al passat, quan l'historiador es planteja nous temes (com la demografia, la història econòmica, la social, etc.); quan s'utilitzen, colp a colp, nous mètodes (com els estadístics); quan comença a incidir-se en èpoques fins el moment «maleïdes»: la contemporaneïtat.

Protagonitzen aquesta metaformosi, que no es desenrotllarà fins els anys 60 -en general- historiadors nous, que han viscut la guerra, però no l'han feta... I ací, en aquest canvi, en la gènesi de la renovació, entra de ple el professor Jover.

* * *

Entre 1950 i 1964 detectem l'efervescència d'un historiador que opta per obrir nous carnins. Són, per a Jover, anys de lectures (Braudel, Chabod, Renouvin...) i debats entre companys (filòsofs, geògrafs, juristes, historiadors de la ciència...); són anys de pelegrinatge a centres d'investigació estrangers (Jover va a Friburg, a Lisboa, i completa així la perspectiva historiogràfica francesa); són anys d'assistència a congressos on s'airegen les novetats de la 'revolució historiogràfica' dels anys 30, de la qual Espanya queda despenjada en 1936 (Jover va a Roma en 1955). Però sobretot són anys de reflexió...

Ara bé. Ens interessa destacar, ara i ací, l'arrencada renovadora en l'autor.

La tesi doctoral de Jover i les primeres publicacions, les anteriors als anys 50, estan dedicades per complet als segles XVI, XVII i XVIII, tant a aspectes referits a les relacions internacionals com al món de les idees i el pensament polític. Sens dubte, l'autor mai deixarà de cultivar la història de l'època moderna, però des dels anys 50 es decanta cap a la contemporània.

Com explicar-ho?

Aquest tomb que assenyalen en Jover és comú a alguns altres historiadors. Per exemple, Vicens Vives es decanta cap al segle XIX o XX després d'haver-se especialitzat en l'època medieval i moderna.

La desviació, en Jover -també en Vicens- va unida a un canvi en els continguts, al qüestionament d'altres preguntes sobre el passat, a l'ús de nous mètodes d'investigació, a la prospecció de noves fonts, i, per descomptat, a les lectures dels historiadors més expressius del moment (l'escola dels *Annales*).

El Jover que destapa la caixa dels trons del segle XIX, o si es vol el Vicens, o l'Artola, no acudeixen a aquest segle a fer «història política» convencional. Aquesta, ribetejada de tots els prejudicis menendezpelayanos, la fan altres historiadors. Jover, Vicens o Artola acudeixen al segle XIX a estudiar nous temes: la demografia, l'economia, la revolució i les classes socials.

En Jover és ben expressiu: el primer treball que dedica al XIX es titula «Conciencia burguesa y conciencia obrera en la España contemporánea» (1951, publicat en 1952).

No es tracta sols, observem-ho, d'un canvi d'època, sino d'un canvi en la manera d'historiar. El protagonista de la investigació que comentem és vosté mateix que està escoltant-me (millor dit el seu avi del vuit-cents); la classe obrera, la burgesia o la petita burgesia; l'amo o qui treballa en la seua fàbrica...

L'aportació té un triple valor: per un costat explora la història social del segle XIX, obri un camí nou -fins aquell moment verge. Viñas Mey havia plantejat la història social dels segles XVI i XVII en els anys 40. Jover, deu anys després, trenca el gel per als segles XIX i XX. En segon lloc, l'article és tot un repte: parlar en aquelles circumstàncies de consciència obrera i consciència burgesa. En tercer lloc, el contingut del treball obria les portes de la historiografia espanyola al vent del món...

Jover mateix repassa -fil per randa- el procés historiogràfic dels anys 50. Novetat a novetat, autor a autor desfilen pels seus treballs. Però comet una incorrecció, al meu entendre notable: s'oblida de si mateix.

Subsanaré ací el pecat de modèstia, i faré notar -a més que si ens atenem al treball assenyalat i a la cronologia indicada -1951-, Jover s'adelanta (encara que ell mateix s'oblidi) en la renovació a Jaume Vicens Vives. En qualsevol cas, s'adelante o no (jo crec que sí que ho fa), ens trobem davant d'un dels pioners en sentit rigorós. He dit pioner i ho he dit bé. L'article, a 40 anys vista, manté la força suggestiva, a tot amb corrents historiogràfics actuals. Jutgen vostés en aquesta breu mostra que m'he permés triar:

La *casa*, el *taller*, la *taberna* y la *sociedad* son los cuatro focos de la vida obrera. En la *casa*, [...], la vida no debía ser muy grata; a veces una numerosa prole hacía aún más dramática y angustiada la existencia. Siempre sombría, fría, maloliente; sin alegría, sin luz y sin calor. La *taberna* es el lugar de esparcimiento espontáneo del obrero. Allí bebe, por la mañana, los cinco céntimos de vino que animan el pan de su desayuno [...]. La *sociedad* [sindicats hui] responde a un grado más inteligente de la clase obrera. En ella se lee, se habla, se escucha, se crean prestigios. Hay que dar unas perras, pero es agradable y confortable oír hablar seriamente de una vida mejor; oír hablar duramente del patrono, de los explotadores... y escuchar que ellos son los culpables de la propia miseria. En la sociedad se aprende a gustar la soberbia alegría de la huelga...

Els he presentat sols una mostra de la innovació. Podria haver-ne triat d'altres, com ara, la caracterització de la política exterior (1958, 1961); o l'anàlisi de la revolució de l'època Isabelina i la revolució de 1868; o la seua investigació sobre la història del pensament... Ni tan sols he pogut evocar la vessant *modernista* de l'autor (amb obres com *Carlos V y los españoles*, publicada en 1963).

En fi, a més dels treballs publicats durant l'etapa valenciana, hem de constatar les tesis dirigides: unes s'adrecen cap a la prospecció de les classes treballadores i la societat, aprofitant testimonis literaris o artístics i usant un mètode d'interrogar l'obra cultural en què Jover és mestre; altres tesis s'adrecen cap a l'economia, seguint els paràmetres del moment historiogràfic: relacions mercantils, mineria, població...

Altres, en fi, fixen les relacions internacionals durant la guerra dels Trenta anys, durant l'època del *Risorgimento*, durant l'època de Bismarck...

Els continguts científics de l'obra de Jover seran superats pels seus deixebles o per altres historiadors, però el caràcter pioner, innovador, científic, crític, rigorós... de la seua obra, l'aportació racional que feu en la ciència històrica espanyola entre 1950 i 1964 -completada després- romandrà dins del ventre de la mateixa història.

* * *

Sols perquè el professor Jover sap tan bé com qui més que Espanya és una nació de nacions, he volgut dedicar-li aquestes paraules d'homenatge en valencià. I he volgut fer-ho així per a mostrar-li en la pràctica (que és una cosa que a ell li agrada molt) la pluralitat d'aquesta nació de nacions, com ell anomena des de fa molts anys Espanya.

Ell, que sap tantes coses de les profundes arrels federals, democràtiques i populars dels espanyols del vuit-cents; ell, que ha biografat la seua pàtria -la Cartagena del cantó- de la mà de Ramón José Sender; ell que és casat amb una valenciana... m'entendrà més que ningú.

Entendrà que he volgut parlar-li en valencià per a fer-li un darrer homenatge i poder dir-li directament (i des del cor): «Benvingut és qui a sa casa torna».

Moltes gràcies.